

Shri Raghunath Temple MSS. Library,
JAMMU

No. १३६-घ

Title निरात्मकेपनिषद्

Author

Extent ३ Age

Subject उपनिषद्

निराल स्यावनिषत्

४६७

रूपने

नं- ३३५५
निरालम्बोपनिषद्
३५५५

उपनिषद्
मंत्र

श्रीगणेशायनमः॥ अथनिरालंबोपनिषदप्रारंभः॥ ॐ सहनाववतु० शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥
ॐ इम॥ नमः शिवाय गुरवे सच्चिदानंदमूर्तये॥ निष्प्रपंचाय शान्ताय निरातं बाय तेजसे
१॥ निरातं वसमाश्रित्य सातं वं विजहाति यः॥ स सन्यासी च योगी च कैवल्यं पदमश्नु
ते॥ २॥ एषामज्ञानजीवानां समस्तारिष्वशान्तये॥ यद्यद्वैद्व्यमखिलं समाशंक्य ब्रवी
म्यतः॥ ३॥ ॐ किं ब्रह्म १ किं रावलं २ क ईश्वरः ३ को जीवः ४ का प्रकृतिः ५ कः परमात्मा ६ के
ब्रह्माद्याः ७ का जातिः ८ किं कर्म ९ किमकर्म १० कितपः ११ किमासुरं १२ किं ज्ञानं १३ कि
मज्ञानं १४ कः संसारः १५ को बंधः १६ को मोक्षः १७ किं सुखं १८ किंदुःखं १९ कः स्वर्गः
२० को नरकः २१ किं परमं पदं २२ क उपास्यः २३ को विद्वान् २४ को मुढः २५ कः सन्यासी
२६ किं ग्राह्यं २७ किमग्राह्यं २८ किमग्राह्यं २९ कः समाधिः २९ इत्येतां शक्याह ब्रह्मेति
च अखिलोपाधिविनिर्मुक्तमनाय तं शुद्धं शान्तं निगुणं

निरवयवंनिसानंदमखंडै करसमद्वितियं वैतन्यं ब्रह्मशक्तिं शबलं ब्रह्मेति० अव्यक्तं महद
हंकारं पृथिव्यापस्तेजोवाय्वाकाशात्मकत्वेन बृहद् रूपेणोडकोशेन कर्मज्ञानार्थं रूपं लं बो
तया भासमानं सकलेशं तपुःपटुं हितं शबलं ब्रह्म० एक ईश्वर इति० एतल्लक्षणं ब्रह्म
सैव स्वप्रकृतिशक्त्यभितो शमाश्रित्य लोकांस्तृणैर्नर्पामित्वेन प्रविश्य ब्रह्मादीनां बुद्ध्यादी
द्वियनियंतृत्वादीश्वरः३ को जीव इति० ब्रह्मा विष्णु विश्वेशोद्गादीनां धाराहं मिसध्यासवशा
स्त्वेतदेहसोयमेकोपि देहो हं भेदवशादंशा बहवो जीवाः॥४॥ का प्रकृतिरिति॥ ब्रह्मणः स
काशाज्ञानाविद्यजगद्विचित्रनिर्माणसामर्थ्यबुद्धिरूपा ब्रह्मशक्तिरेव प्रकृति॥५॥ कः
परमात्मेति॥ देहादेः परत्वाद्ब्रह्मैव परमात्मा॥ को ब्रह्माद्या इति॥ स ब्रह्म स शिव सैंद्रः सोऽक्षरः
स विष्णुः स रुद्रः स महः स सूर्यः स चंद्रमाः स सुराः सोऽप्यसुराः स मनुष्याः स पिशा
चाः स जीवाः स स्त्रियः स पश्यादयाः स ब्राह्मणादयः स एव सर्वमिदं ब्रह्म नेह नाना

स्ति किंचन ॥ ७॥ काजातिरिति ॥ चर्मरक्तवसा मांसमज्जास्थीनीयुक्तानि च जातिरात्मनो जातिव्यव-
 हारोपिकल्पितः ॥ किं कर्मैति ॥ इन्द्रियैः क्रियमाणैर्ज्ञेयैर्नाहं करोति कल्पितमीत्यध्यात्मनिष्ठत-
 यात्तत्कर्मैव कर्म ॥ ९॥ किं कर्मैति ॥ कर्तृत्वभोतृत्वाहंकारतया बंधः स्वरूपं जन्मातिकारणं नि-
 यतैर्मित्तिकया गादिब्रतसंस्कारानेषु फलानुसंधानं यत्तदकर्म ॥ किं तेषु इति ॥ ब्रह्मसत्यं ज-
 गन्मिथ्येयं परोक्षज्ञानात्तूक्ष्णीयं ब्रह्माद्यैश्वर्याशात्संकल्पबीजसन्ध्यासस्तपः ॥ ११॥ किमासुरमि-
 ति ॥ असुग्ररागद्वेषाहंकारोपेतं हिंसादंभाद्युक्तं तप आसुरं ॥ १२॥ किं शानमिति ॥ एकादशेन्द्रि-
 यनिग्रहेण सहस्ररूपासनया श्रवणमनननिदिध्यासेन दृक् दृश्यप्रकारं सर्वं निरस्य सर्वान्तरस्थं घ-
 टपटादिविकारपदार्थेषु चेत्तन्मविनानुकिंचिदस्ति तिसाक्षात्कारानुभवो ज्ञानं ॥ १३॥ किं
 शानमिति ॥ रज्जुसर्पज्ञानमिवाद्वितिये सर्वानुस्यूते सर्वमये ब्रह्मणि देवतिर्यङ्-स्थो वरस्त्रीपु

न

रुषवर्णाश्रमबंधमोक्षादिना नातकल्पितज्ञानमज्ञानं ॥१४॥ कः संसारइति ॥ अनाद्यविद्यावास
नयाजातोहंमृतोहंमिसादिषडभावविकारः संसारः ॥१५॥ कोबंधइति ॥ पितृमातृसहोदराप
त्यगृहारामादिक्षेत्रादिसंसारवरणसंकल्पोबंधः कामादिसंकल्पः कर्तृत्वाद्यहंकारशंकातन्त्र
आभवगुणसंशयादिसंकल्पोदेवमनुष्यादिरूपनानाकर्मयज्ञव्रततपनैरीनानाकल्पसं
कल्पयमाद्यष्टांगयोगाभ्याससंकल्पआणिमाद्यैश्वर्यादिसिद्धिसंकल्पः केवलमोक्षासं
कल्पः संकल्पमात्रबंधः ॥१६॥ कोमोक्षइति ॥ नित्यानित्यवस्तुविचारादनित्यसंसारसम
स्तसंकल्पक्षयोमोक्षः ॥१७॥ किंसुखमिति ॥ सच्चिदानंदरूपतयाज्ञात्वाऽनंदावस्थामोक्ष
सुखंसुखं ॥१८॥ किंदुःखमिति ॥ अनात्मरूपविषयसंकल्पएवदुःखः ॥१९॥ कः स्वर्गइति ॥
सत्संगः स्वर्गः ॥२०॥ कोनरकइति ॥ असत्संसारविषईजनसंसर्गएवनरकः ॥२१॥ किंपरमंपदमिति
प्राणेंद्रियांतःकरणादेः परतरं सच्चिदानंदमद्वितियंसर्वसाक्षिणंसर्वगतं नित्यसुक्तं ब्र

स्वत्वरूपं परमं पदं ॥ २२ ॥ कउपास्य इति ॥ सर्वशरीरस्थचैतन्यप्रापको गुरुरूपास्यः ॥ २३ ॥
को विद्वानिति ॥ सर्वोत्तरस्थं सुचिद्रूपं परमात्मानं वेत्ति स विद्वान् ॥ २४ ॥ को मूढ इति ॥ कतृत्
भो कृतो यहंकारभावनामूढो मुढः ॥ २५ ॥ कः सन्यासीति ॥ स्वस्वरूपावस्थायी सर्वकर्मफल
त्यागी सन्यासी ॥ २६ ॥ किं ग्राह्यमिति ॥ देशकालवस्तुपरिछेदरहितं वस्तु ग्राह्यं ॥ २७ ॥ किमग्रा
ह्यमिति ॥ स्वस्वरूपव्यतिरिक्तं मायामयं मनोबुद्धीन्द्रियगोचरजगत्संततचित्तनंमग्राह्यं ॥ २८ ॥
कः समाधिरिति ॥ सर्वमन्यत्परित्यज्य निर्ममो निरहंकारो भूत्वा ब्रह्मनिष्ठं शरणमधिगम्य त
त्तमस्यादिमहावाक्यार्थं निश्चिंत्य निर्विकल्प्य समाधिना स्वतंत्रं स नूयश्चरति स मुक्तः
स पुण्यः स परमहंसः सो बधूतः स ब्राह्मणः स सत्यसंघः स सर्ववित्सर्व एव ब्राह्मण इति
॥ २९ ॥ को वा ब्राह्मण इति ॥ ब्रह्मवित्सर्व एव ब्राह्मण इति ॥ निरात्मं वीपनिषत्तदं यो धीने स

ब्रह्मभूत्वा न पुनरावर्तने न पुनरावर्तने त इति ॥ इत्युपनिषत् ॥ यच्चैतन्यमनुस्यूतं भाव
(स्वप्न सुषुप्तिषु) ॥ तदेव त्वं परं तत्तमि तो नास्त्यधि कं परं ॥ सह नाववतु ० ॐ शान्तिः श
नि शान्तिः ॥ निरा तं वोपनिषत् ॥

॥ समाप्तः ॥ ५ ॥ ५ ॥ ३

३
३